

سخنرانی علمی

جایگاه و نقش ایرانداک

در بهبود و گسترش فعالیت کتابخانه‌های مؤسسه‌های زیر پوشش وزارت عتف

دکتر رضا رجبعلی بگلو

استادیار پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
(ایرانداک)

پنلیست:

دکتر سمیه آخشیک

عضو هیئت علمی دانشگاه خوارزمی

سید ابراهیم عمرانی

دبیر و نائب رئیس شورای تأمین منابع

(حضور برای عموم آزاد و رایگان)

- ضرورت وجودی یک مرکز با نقش‌هایی همچون هماهنگ‌کننده، واسط و ناظر برای بهبود و گسترش فعالیت‌های این کتابخانه‌ها چیست؟
- قابلیت‌ها و جایگاه ایرانداک برای پذیرش نقش‌های ممکن در بهبود و گسترش فعالیت این کتابخانه‌ها چه مواردی می‌تواند باشد؟
- مدل مفهومی اولیه برای پذیرش این نقش‌ها توسط ایرانداک چگونه است؟

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران

چهارشنبه ۱۸ مرداد ۱۳۹۶، ساعت ۱۵ تا ۱۶

خیابان انقلاب اسلامی، چهار راه فلسطین، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک)، طبقه ششم، تالار سخن

بِه نام خدا

سخنرانی علمی

جایگاه و نقش ایرانداک در

بهبود و گسترش فعالیت کتابخانه‌های مؤسسه‌های زیر پوشش وزارت عتف

سخنران: دکتر رضا رجبعلی بگلو

استادیار پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک)

پنلیست:

دکتر سمیه سادات آخشیک

استادیار دانشگاه خوارزمی

سید ابراهیم عمرانی

دبیر و نایب رئیس شورای تأمین منابع

کلیات پژوهش

مقدمه

• کتابخانه های دانشگاهی (و دانشکده ای):

- قلب تپنده دانشگاهها و از اصلی ترین مراکز پژوهشی،
- نقش تأثیرگذار بر فرآیندهای آموزشی و پژوهشی،
- حمایت از برنامه های آموزشی و پژوهشی دانشگاه،
- حفظ، اشاعه، و ارتقای دانش.

زیر نظر وزارت عتف

• کتابخانه های تخصصی:

- تأمین نیازهای ویژه سازمانها،
- مجموعه و ماهیت تخصصی،
- ارائه خدمت به متخصصان سازمانی،
- مانند کتابخانه تخصصی ایرانداک.

مسأله

- نقش مهم و بنیادین کتابخانه های دانشگاهی و تخصصی در فرایند آموزش و پژوهش،
- نبود متولی مشخص برای نظارت، ارزیابی و پایش وضعیت فعالیت این کتابخانه ها در وزارت عتف و ناکارآمدی نظام ملی اطلاع رسانی،
- ضرورت نظارت ارزیابی و پایش وضعیت این مراکز از ابعاد چندگانه به منظور همگامی با شرایط متغیر کنونی کتابخانه ها،

نقش ایرانداک به عنوان یک رکن اصلی فعالیت های آموزشی و پژوهشی و توانمندی ها و قابلیت های این مرکز در بهبود و گسترش فعالیت کتابخانه های وزارت عتف

هدف ها

- X. توجیه و تبیین نیاز به یک مرکز با نقش‌هایی گوناگون در بهبود و گسترش فعالیت کتابخانه‌های مؤسسه‌های زیر پوشش وزارت عتف،
- ۴. شناسایی قابلیت‌ها و جایگاه ایرانداک برای پذیرش این نقش‌ها در بهبود و گسترش فعالیت این کتابخانه‌ها،
- ۴. طراحی مدل مفهومی اولیه برای پذیرش این نقش‌ها توسط ایرانداک.

پرسش های پژوهش

- X. ضرورت وجودی یک مرکز/سازمان با نقش‌هایی گوناگون برای بهبود و گسترش فعالیت‌های این کتابخانه‌ها چیست؟
۱۱. قابلیت‌ها و جایگاه ایرانداک برای پذیرش نقش‌های ممکن در بهبود و گسترش فعالیت این کتابخانه‌ها چه مواردی می‌تواند باشد؟
۱۲. مدل مفهومی اولیه برای پذیرش این نقش‌ها توسط ایرانداک چگونه است؟

روش شناسی

روش پژوهش

• **رویکرد:** کتابخانه‌ای

• **نوع:** مرور گسترده:

ترسیم نقشه‌ای از مفاهیم کلیدی زیربنای حوزه پژوهش و منابع اصلی و انواع شواهد موجود
با هدف:

- شناسایی پرسش‌های اصلی پژوهش
- پژوهش‌های مرتبط
- ترسیم نمودار از پژوهش‌های مرتبط
- تطبیق پژوهش‌ها و ارائه خلاصه آنها

مراحل اجرا

• مرحله نخست: تدوین دامنه پژوهش

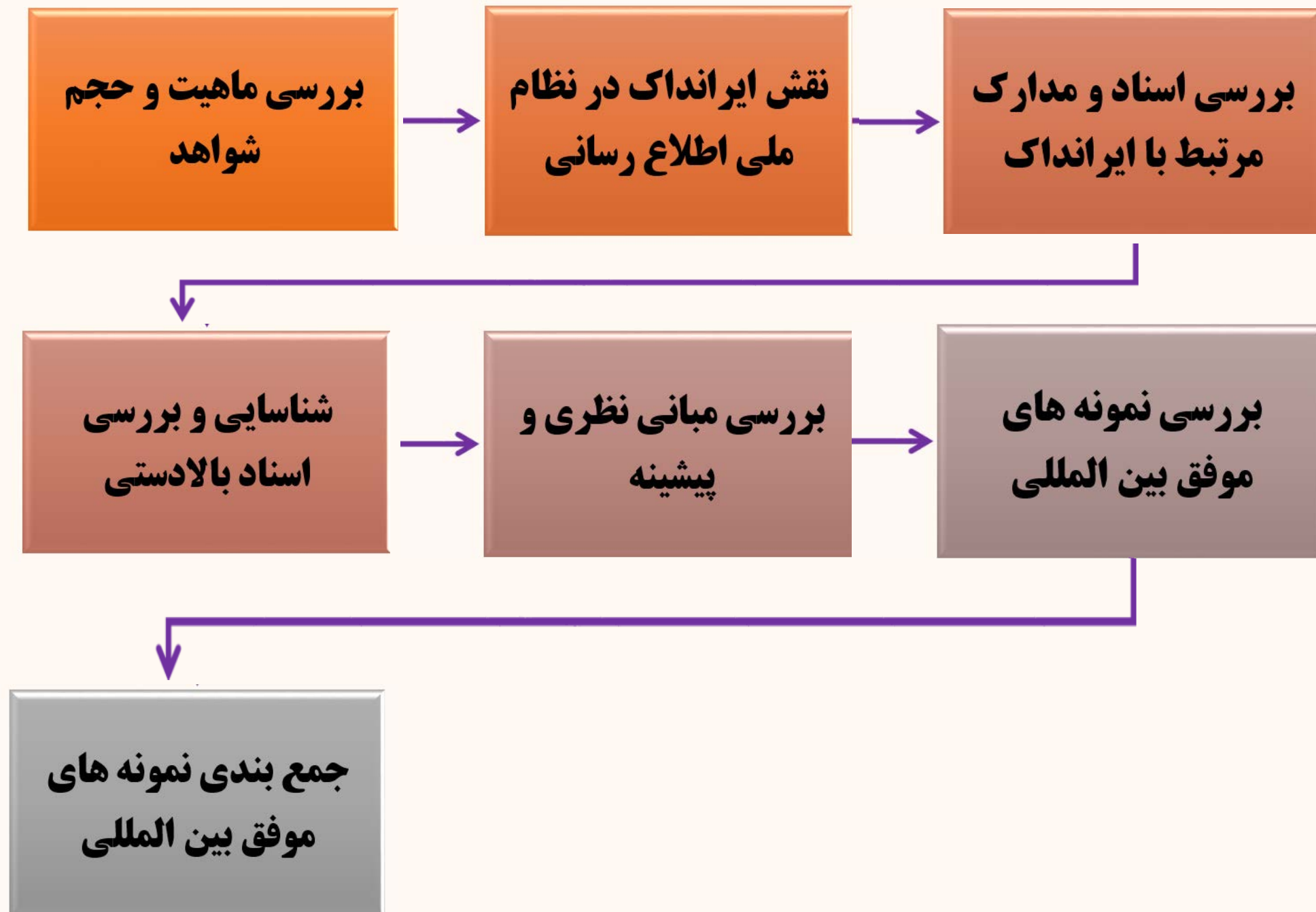
- شناسایی ماهیت و حجم شواهد و حوزه‌های قابل بررسی؛
- تدوین مدل مفهومی پژوهش؛
- شناسایی و بررسی اسناد و مدارک مرتبط با وظایف، اهداف و کارکردهای ایرانداک؛
- شناسایی و بررسی اسناد و مدارک بالادستی در راستای اهداف پژوهش.

• مرحله دوم: بررسی پیشینه پژوهش و طراحی مدل مفهومی اولیه

- بررسی مبانی نظری و پیشینه پژوهش در توسعه خدمات کتابخانه‌های زیر پوشش وزارت عتف؛
- بررسی نمونه‌های اجرایی موفق ملی و بین‌المللی در توسعه فعالیت‌های مراکز اطلاع‌رسانی؛
- طراحی مدل مفهومی اولیه برای پذیرش این نقش‌ها توسط ایرانداک.

یافته ها

بررسی ماهیت و حجم شواهد

- انجام اقدامهای پراکنده مرتبط با نظام ملی اطلاع‌رسانی و نبود ساختار و انسجام مورد انتظار برای تشکیل این نظام
- وجود برخی فعالیت‌های تکراری و هم‌پوشانی در بعضی وظایف در میان مراکز بزرگ اطلاع‌رسانی و هدر رفتن انرژی و سرمایه
- به توجهی به نظام ملی اطلاع‌رسانی در اسناد بالادستی کشور
- نبود سرپرستی مشخص، بانفوذ و تأثیرگذار برای طراحی، پیاده‌سازی و اجرای این نظام
- و ...

برپایه این بررسی:

چارچوب پژوهش بر روی نظام ملی اطلاع‌رسانی استوار شد و این مفهوم به عنوان بستری برای شکل‌گیری پژوهش حاضر مورد استفاده قرار گرفت.

نقش ایرانداک در نظام ملی اطلاع رسانی

- راهبری و مدیریت طرح عضویت فراگیر کتابخانه‌ها (غدیر)
- طرح امین: امانت بین کتابخانه‌ها
- سازماندهی پایان‌نامه‌ها و رساله‌های کشور
- دیجیتال‌سازی و ساخت آرشیو دیجیتال از منابع اطلاعاتی
- دبیرخانه کمیسیون نظام اطلاع‌رسانی علم و فناوری
- دبیرخانه شورای تأمین منابع علمی
- مدیریت سامانه سمات (سامانه اطلاعات تحقیقاتی کشور)

ایرانداک می‌تواند به نظام ملی اطلاع‌رسانی (بویره دانشگاهی) یاری رساند. از جمله در فعالیت‌هایی مانند ایجاد و مدیریت سامانه‌ها و راهکارهای اجرایی و عملیاتی همچون کمیسیون نظام ملی اطلاع‌رسانی علم و فناوری و شورای تأمین منابع علمی.

بررسی اسناد و مدارک مرتبط با ایرانداک

- فعالیت های ۶ گانه ایرانداک در زمینه توسعه کاربرد فناوری اطلاعات در سطح وزارت عتف و همچنین در سطح کشور
- فعالیت های ۵ گانه ایرانداک در همکاری های ملی، منطقه ای و بین المللی
- پذیرش نقش های متنوع در زمینه علوم و فناوری اطلاعات در کشور
- و ...

ایرانداک به عنوان یکی از سازمان های تأثیرگذار، با تجربه و با سابقه در امور مختلفی همچون ساماندهی امور پژوهشی، بالقوه می تواند به عنوان یک سازمان مهم در زمینه بهبود و گسترش کتابخانه های دانشگاهی و تخصصی نقش داشته باشد.

شناسایی و بررسی اسناد بالادستی

بررسی سند جامع علمی کشور نشان می دهد:

- برخی از فعالیت ها و امور مربوط به فعالیت های پژوهشی در دانشگاه ها و مؤسسه های پژوهشی می تواند به عنوان رویکردی برای توسعه فعالیت های کتابخانه های زیر پوشش وزارت عتف مورد توجه قرار گیرد.
- راهبردهای کلان ۴، ۷ و ۸ این سند را می توان به امور نظام های ملی اطلاع رسانی مرتبط دانست.

بررسی مبانی نظری و پیشینه

- تحلیل پیشینه مربوط به نظام ملی اطلاع رسانی
- تحلیل پیشینه مربوط به فعالیت های توسعه ای کتابخانه ای

بررسی نمونه های موفق بین المللی

- ای سی آر ال (انجمن کتابخانه های دانشگاهی و پژوهشی آمریکا)
Association of Collage and Research Libraries (ACRL)
- اسکائیل (انجمن کتابخانه های دانشگاهی، پژوهشی و ملی)
SCONUL (Society of COLLage, National and University Libraries)
- لیبر (انجمن کتابخانه های پژوهشی اروپا)
Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche (LIBER)
- سی ای یو ال (شورای کتابداران دانشگاهی استرالیا)
Council of Australian University Librarians (CAUL)

جمع بندی نمونه های موفق بین المللی

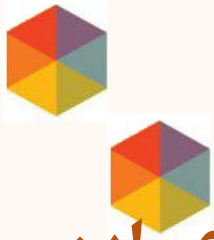
نقش ها	مهم ترین فعالیت ها و پروژه ها	اهداف	سازمان
• هدایت و راهبری کتابخانه ها	- ایجاد کانال ارتباطی در میان کتابخانه ها؛ - توسعه استانداردهای سواد اطلاعاتی؛ - تدوین و توسعه استانداردها؛ - اعطای جوایز به حرفه مندان دانشگاهی؛ - پشتیبانی از خط مشی های عمومی؛ - برگزاری نشست های تخصصی و علمی.	- گسترش کتابخانه های آموزش عالی؛ تحقیقاتی و تخصصی - هدایت کتابداران و کتابخانه های - به سوی پیشرفت در امر پژوهش و یادگیری؛ - ترویج، حمایت و پیشبرد ارزش های کتابخانه های	ای سی آر ال
• مدیریت، راهبری و هماهنگی میان کتابخانه ها	- پشتیبانی و اشتراک گذاری از انجمن کتابخانه ها و دستاوردها؛ - گردآوری و انتشار اطلاعات کتابخانه ها؛ - فراهم آوری دسترسی به منابع و استفاده از فضای دیگر کتابخانه ها؛ - فراهم آوری به اشتراک گذاری و دسترسی آزاد به اطلاعات؛ - برقراری ارتباط با طیف وسیعی از همکاران؛ - فراهم آوری تأمین مدارک و خدمات؛ - توسعه کتابخانه دیجیتال ملی برای آموزش عالی؛ - برنامه ریزی راهبردی نیروی کار برای بخش های اطلاعاتی؛ - پویش کاهش هزینه محتوا.	- ارتقاء سطح آگاهی در پشتیبانی موفقیت دانشجویان و اشتغال زایی؛ - توسعه چشم انداز کتابخانه ها و کتابداران؛ - تقویت همکاری و به اشتراک گذاری دانش و تجربه؛ - پشتیبانی از کتابخانه ها برای مواجهه با چالش های موجود؛ - توسعه رهبری نسل بعدی کتابخانه ها؛	اسکنل

جمع بندی نمونه های موفق بین المللی

سازمان	اهداف	مهم ترین فعالیت ها و پروژه ها	نقش ها
ایتر	• همکاری و همبستگی بین کتابخانه های بزرگ اروپایی؛ • تقویت عضویت در انجمن دانشگاه های اروپایی؛ • افزایش فعالیت های حمایتی کتابخانه های اروپایی با اتحادیه اروپا؛ • رهبری تغییر در کتابخانه های پژوهشی و نظام های آینده.	• افزایش فراهم آوری خدمات و منابع؛ • حفظ و جذب کاربران کنونی و کاربران جدید؛ • طرح دانش باز؛ • فراهم آوری مجمعی برای کتابخانه ها؛ • پشتیبانی از توسعه مهارت های مدیریت داده ها؛ • توسعه متن کاوی و داده کاوی؛ • توسعه ارتباط علمی و زیرساخت های پژوهشی؛ • شکل دهی دوباره به کتابخانه های پژوهشی.	• راهبری، مدیریت داده ها و تغییر کتابخانه های پژوهشی
سی ای پوال	• مدیریت کتابخانه های دانشگاهی استرالیا؛ • افزایش ظرفیت کتابخانه های دانشگاهی برای بروندهای یادگیری دانشجویان و ...؛ • افزایش نفوذ و نقش کتابخانه های دانشگاهی در پژوهش و یادگیری؛ • بهبود و ارتقاء روند پیشرفت کتابخانه های دانشگاهی؛ • تدوین خط مشی ها و رویه های اطلاعاتی مربوط به آموزش عالی؛ • پشتیبانی و ارتقای ارزش های این کتابخانه ها.	• تقویت ارتباط با سازمان های همکار؛ • ایجاد و حفظ رابطه با دیگر گروه های ملی و بین المللی رشته؛ • افزایش و تسهیل دسترسی به منابع اطلاعاتی؛ • پیشبرد آموزش الکترونیکی و محیط های یادگیری فناورانه؛ • مشورت و نظارت بر دسترسی هدفمند به محتوای الکترونیکی؛ • همکاری با ناشران و انعقاد قراردادهای همکاری؛ • پشتیبانی از توانایی ها در مدیریت؛ • فراهم سازی فضایی برای به اشتراک گذاری دانش، تجربه و ...؛ • مدیریت فعالیت ها در پیشبرد استعدادها و توانمندی ها؛ • استخراج آمار و اطلاعات کتابخانه های دانشگاهی؛ • فراهم آوری دسترسی به پایان نامه های دانشگاهی؛	• مدیریت و هماهنگی و رهبر امور کتابخانه های دانشگاهی

نتیجہ گیری و جمع بندی

پاسخ به پرسش ۱

X. **ضرورت وجودی یک مرکز با نقش‌هایی گوناگون برای بهبود و گسترش فعالیت‌های این کتابخانه‌ها چیست؟**

- نیاز به جایگاهی قانونی همراه با اختیارات و ارتباطات مشخص و کافی برای نظام‌های ملی اطلاع‌رسانی به منظور درستی کارکرد و عملکرد مناسب،
- ضرورت وجود تشکیلات مرکزی با ثبات به واسطه توسعه تدریجی این مجموعه‌ها،
- نیاز به توان تخصصی لازم + تأثیرگذاری مستقیم بر سازمان‌های دولتی و خصوصی + ارتباط نزدیک با فرآیندهای حکومتی،
- فعالیت شورای عالی اطلاع‌رسانی و کمیته راهبری نظام اطلاع‌رسانی دانشگاهی در این زمینه،

اما

برای فعالیت در این رابطه لازم است سازمانی وارد عمل شود که در رابطه با بهبود و گسترش عملکرد کتابخانه‌های زیر پوشش وزارت عتف فعالیت کند.

پاسخ به پرسش ۲

۱۴. قابلیت‌ها و جایگاه ایرانداک برای پذیرش نقش‌های ممکن در بهبود و گسترش فعالیت این کتابخانه‌ها چیست؟

فعالیت‌هایی همچون:

- مدیریت واسپاری پایان‌نامه‌ها و رساله‌های پژوهشی تولید شده در دانشگاه‌ها
- طراحی و ساماندهی سامانه‌های اطلاعاتی گوناگون
- فراهم‌آوری، سازمان‌دهی، ذخیره، حفظ، بازیابی، تحلیل و اشاعه اطلاعات و مدارک علمی و فناوری کشور و پشتیبانی از این اطلاعات در سطح ملی و بین‌المللی،
- مدیریت تأمین و دسترسی پژوهشگران کشور به مدارک اطلاعات علم و فناوری خارج از کشور
- پشتیبانی و مدیریت سامانه ملی مدیریت اطلاعات علم و فناوری
- دبیرخانه کمیسیون نظام اطلاع‌رسانی علم و فناوری و همچنین دبیرخانه شورای تأمین منابع علمی
- مدیریت طرح امین و غدیر

پاسخ به پرسش ۳

۴. مدل مفهومی اولیه برای پذیرش این نقش‌ها توسط ایرانداک چگونه است؟

- مرور نمونه‌های موفق بین‌المللی مانند (ای‌سی‌آرال، اسکانل، لیبر و سی‌ای‌یوآل) به ترسیم این مدل کمک کرده است.
- نتیجه این مرور فعالیت‌های مشابه در دست اجرا و فعالیت‌های قابل اجرا در ایرانداک را نشان می‌دهد:

برخی از فعالیت‌های در دست اجرا در ایران‌داک مشابه با نمونه‌های بین‌المللی

ردیف	برخی از فعالیت‌ها و پروژه‌های ایران‌داک	نمونه‌های موفق بین‌المللی
۱	طرح غدیر و امین (به اشتراک گذاری منابع اطلاعاتی)	اسکانل (پویش کاهش هزینه محتوا و طرح دسترسی آزاد و طرح به اشتراک گذاری)، لیبر و سی‌ای‌یوال (تسهیل دسترسی به منابع اطلاعاتی و طرح امانت بین کتابخانه‌ای)
۲	واسپاری پایان‌نامه و رساله‌ها (سامانه گنج پارسا)	سی‌ای‌یوال (سامانه ملی پایان‌نامه‌ها)
۳	شورای تأمین منابع علمی	اسکانل (پروژه AARC)، لیبر و سی‌ای‌یوال (CERIC)
۴	سامانه سمات (سامانه ملی اطلاعات تحقیقاتی)	اسکانل (پروژه LEARN) لیبر (مدیریت داده‌های پژوهشی)
۵	برگزاری نشست‌های تخصصی	ای‌سی‌آرال (برگزاری نشست‌های تخصصی ^۱)

برخی از فعالیتهای قابل اجرا توسط ایرانداک مشابه با نمونه‌های بین‌المللی

ردیف	فعالیت‌ها و رویکردهای قابل اجرا	در دست اجرا
۱	گردآوری و انتشار اطلاعات مرتبط با فعالیتهای این کتابخانه‌ها	اسکانل، سی‌ای‌یوآل
۲	توسعه ارتباطات علمی در حوزه فعالیت این کتابخانه‌ها	ای‌سی‌آرال، لیبر
۳	برگزاری نشست‌های تخصصی در حوزه این کتابخانه‌ها	ای‌سی‌آرال
۴	تدوین و توسعه استانداردها در حوزه فعالیت این کتابخانه‌ها	ای‌سی‌آرال
۵	تقویت ارتباط علمی میان حرفه‌مندان و متخصصان این کتابخانه‌ها	ای‌سی‌آرال، لیبر
۶	ارتقاء سطح آگاهی و چشم انداز کتابخانه‌ها و حرفه‌مندان	ای‌سی‌آرال، اسکانل
۷	تقویت همکاری و به اشتراک گذاری دانش و تجربه در کتابخانه‌ها	ای‌سی‌آرال، اسکانل
۸	توسعه رهبری نسل بعدی شکل‌دهی دوباره به فعالیت این کتابخانه‌ها	اسکانل، لیبر
۹	برگزاری نشست‌های تخصصی و علمی (به‌صورت گسترده)	ای‌سی‌آرال
۱۰	پشتیبانی از خط‌مشی‌های عمومی توسعه‌ای برای این کتابخانه‌ها	ای‌سی‌آرال
۱۱	توسعه پروژه‌های متن‌کاوی و داده‌کاوی برای این کتابخانه‌ها	لیبر
۱۲	توسعه فرایندها و مهارت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی در این کتابخانه‌ها	لیبر
۱۳	تقویت ارتباط با سازمان‌های همکار و نهادهای پژوهشی	سی‌ای‌یوآل
۱۴	ایجاد و حفظ رابطه با گروه‌های ملی و بین‌المللی علم اطلاعات	سی‌ای‌یوآل
۱۵	پیشبرد آموزش الکترونیکی و محیط‌های یادگیری فناورانه (موک‌ها)	سی‌ای‌یوآل
۱۶	آموزش و توانمندسازی حرفه‌مندان کتابخانه‌ها برای مواجهه با نقش‌های جدید	سی‌ای‌یوآل
۱۷	تدوین شاخص‌های عملکرد برای ارزیابی کیفیت برای این کتابخانه‌ها	سی‌ای‌یوآل

مدل مفهومی اولیه جایگاه ایرانداک در بهبود و گسترش فعالیت‌های کتابخانه‌های دانشگاهی و پژوهشی

در این مدل مفهومی:

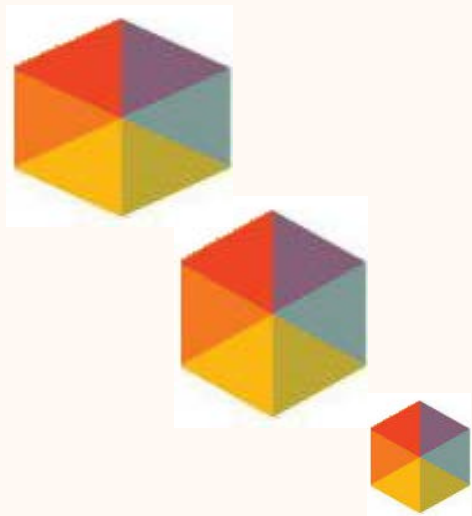
- در یکسو ایرانداک: یکی از سازمان‌های فعال در حوزه مدیریت داده‌های پژوهشی در حوزه کتابخانه‌های دانشگاهی و پژوهشی،
- در سوی دیگر، ارتباط کتابخانه‌های دانشگاهی و پژوهشی با نظام ملی اطلاع‌رسانی دانشگاهی برای فراهم‌سازی زمینه این نظام،
- **برخی از فعالیت‌های لازم برای شکل‌گیری این نظام:**
 - ایرانداک با مدیریت، پشتیبانی و هدایت برخی از این فعالیت‌ها از جمله همکاری بین کتابخانه‌ای و به‌اشتراک‌گذاری منابع اطلاعاتی، تسهیل دسترسی به منابع اطلاعاتی و توسعه بسترهای مورد نیاز برای مدیریت داده‌های پژوهشی
 - ایرانداک در مورد برخی از این فعالیت‌ها نقش هماهنگ‌کننده، واسط و ناظر دارد و برای سایر فعالیت‌ها نیز می‌تواند نقش ایفا کند.

با این وجود، نقش‌های اشاره شده بدون همراهی و یاری وزارت عتف به سرانجام نمی‌رسد و وجود یک مرکز بالادستی (ایرانداک) و با وجود فعالیت‌ها و کارکرد کمیسیون نظام اطلاع‌رسانی برای مدیریت بهتر امور الزامی است.

با این حال به نظر می رسد:

انجام یک پژوهش تکمیلی در این زمینه ضروری است ...

به امید خدا

باسپاسی